

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГАЛУЗІ ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

Кушнір Н. С.

старший викладач кафедри психології та соціальної роботи

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка

вул. Шевченка, 1, Кропивницький, Кіровоградська область, Україна

orcid.org/0000-0002-8692-4882

n.s.kushnir@cuspu.edu.ua

Ключові слова: *саморозвиток, самовдосконалення, готовність, фахівець соціально-психологічної галузі, професійний саморозвиток.*

У статті досліджено проблему формування готовності майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі до безперервного професійного саморозвитку.

Саморозвиток особистості – це надважлива соціальна проблема, яка очікує на адекватне осмислення того, наскільки заклади освіти створюють відповідні умови для реалізації особистості в професійній галузі, надаючи відповідні знання та навички, стимулюють її саморозвиток, чи навпаки, блокують його, провокуючи вихід її активності в небажаному напрямі. Саме тому проблема самовдосконалення людини, зокрема особистості майбутнього фахівця соціально-психологічної галузі, була і є надзвичайно актуальною.

Метою статті визначено дослідження процесу формування готовності майбутнього фахівця соціально-психологічної галузі до безперервного самовдосконалення та самоосвіти.

Автором статті досліджено структуру поняття «готовність майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі до безперервного самовдосконалення та самоосвіти». Здійснено узагальнення наукових поглядів на структуру поняття «готовність майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі до безперервного самовдосконалення та самоосвіти». Підкреслено, що формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі – процес тривалий, який вимагає певних зусиль та конкретних педагогічних заходів.

Визначено етапи формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі через забезпечення мотивації до професійного саморозвитку студентів у процесі вивчення фахових дисциплін та активізації інтересу до майбутньої професійної діяльності та набуття студентами необхідного обсягу знань і практичних умінь для здійснення професійного саморозвитку (засвоєння майбутніми спеціалістами системи знань про сутність, зміст, особливості професійного саморозвитку; формування компетентності професійного саморозвитку; оволодіння практичними навичками і вміннями власного професійного саморозвитку студентів; підвищення рівня загальної ерудиції).

DEVELOPING THE READINESS OF THE FUTURE SPECIALIST IN THE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FIELD FOR CONTINUOUS PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT

Kushnir N. S.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Psychology and Social Work
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
Shevchenko str., 1, Kropyvnytskyi, Kirovohrad region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8692-4882
n.s.kushnir@cuspu.edu.ua*

Key words: *self-development, self-improvement, readiness, specialist in the social and psychological field, professional self-development.*

The article examines the problem of forming the readiness of future specialists in the social and psychological field for continuous professional self-development.

Self-development of the individual is an important social problem that awaits an adequate understanding of the extent to which educational institutions create appropriate conditions for the realization of the individual in the professional field, providing appropriate knowledge and skills, stimulating its self-development, or, on the contrary, blocking it, provoking the exit of its activity in an undesirable direction. That is why the problem of self-improvement of a person, in particular the personality of a future specialist in the social and psychological field, was and is extremely urgent.

The purpose of the article is to study the process of forming the readiness of a future specialist in the social and psychological field for continuous self-improvement and self-education.

The author of the article researched the structure of the concept of 'readiness of future specialists in the social and psychological field for continuous self-improvement and self-education'. A generalization of scientific views on the structure of the concept 'readiness of future specialists in the social and psychological field for continuous self-improvement and self-education' was carried out.

It is emphasized that the formation of readiness for professional self-development of future specialists in the social and psychological field is a long process that requires certain efforts and specific pedagogical measures.

The stages of formation of readiness for professional self-development of future specialists in the social and psychological field are determined by providing motivation for professional self-development of students in the process of studying professional disciplines and activating interest in future professional activities and acquiring by students the necessary amount of knowledge and practical skills for professional self-development (assimilation by future specialists of the system knowledge about the essence, content, features of professional self-development; formation of competence of professional self-development; mastering of practical skills and abilities of students' own professional self-development; increasing the level of general erudition).

Постановка проблеми. Сучасний гнучкий та динамічний ринок праці визначає актуальним завданням сучасної вищої освіти забезпечення формування готовності майбутніх фахівців до безперервного професійного саморозвитку і самовдосконалення.

Суспільство потребує мобільних фахівців, які здатні проявляти ініціативу, оновлювати уміння та навички, опановувати нові сфери діяльності. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті зазначає: «Освіта XXI ст. – це освіта для людини. Її стрижень – розвиваюча, культуро-

творча домінанта, виховання відповідальної, здатної до самоосвіти й саморозвитку особистості, яка вмiє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни» [4].

Саме тому найвищою метою виховних зусиль усіх суспільних інститутів виступає всебічний гармонійний розвиток особистості. Якісні людини виявляються в її ставленні до праці, до суспільства, до інших людей. Разом з цим якіснішим, більш послідовним стає ставлення людини до самої себе, до своєї особистості, до її розвитку і вдосконалення. Те, що являє собою людина, – тією чи іншою мірою результат її власних зусиль і прагнень, її самовиховання і самовдосконалення [2, с. 97].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема самовдосконалення людини, зокрема особистості майбутнього фахівця соціально-психологічної галузі, була і залишається актуальною. Про необхідність самовдосконалення, важливість й багатогранність цього феномена зазначали видатні вітчизняні та зарубіжні науковці.

На прямий зв'язок успішної професійної діяльності спеціаліста з його здатністю до саморозвитку та самовдосконалення вказують дослідження М. Гінзбурга та Е. Зеєра.

Теоретичні положення про формування готовності, спрямованої на особистісне і професійне удосконалення майбутніх фахівців, окреслено в працях Л. Кондрашової, А. Кузьмінського, Н. Тализіної та Т. Шестакової.

Проблему «формування готовності до професійного саморозвитку», розглянуто в працях: А.І. Кузьмінського, О.П. Савченко, С.С. Вітвіцької, Н.Ф. Тализіної, Є.І. Гарбера, П.Я. Гальперіна. Проте особливості формування готовності майбутнього фахівця соціально-психологічної галузі до безперервного самовдосконалення та самоосвіти досліджено недостатньо.

Метою дослідження визначено дослідження процесу формування готовності майбутнього фахівця соціально-психологічної галузі до безперервного самовдосконалення та самоосвіти в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Теоретичний аналіз філософських, психологічних, педагогічних, акмеологічних досліджень з проблеми особистості, її розвитку та самовдосконалення дозволили визначити розвиток особистості як зміни, які з часом відбуваються в будові тіла, мисленні чи поведінці людини в результаті біологічних процесів в організмі та впливу оточуючого середовища, а саморозвиток особистості як цілеспрямовану, систематичну, високоорганізовану

й творчу діяльність, процес планомірної творчої зміни особистістю власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, чуттєвих, інтелектуальних, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і більш ефективного виконання свого людського, соціального призначення [1].

Термін «готовність» виник в експериментальній психології з кінця ХІХ ст., де розглядався як настанова, психічний стан суб'єкта, що спричиняє поведінку (діяльність) певного характеру й спрямованості (К. Макбе, О. Кюльпе, Д. Узнадзе та ін.).

Стосовно підходів до визначення поняття «готовності до професійної діяльності» в системі наукових досліджень можна виділити:

функціональний, за яким готовність вважають психічним станом особистості, що визначає потенційну активізацію психічних функцій під час майбутньої професійної діяльності;

особистісний, де готовність виступає цілісним особистісним утворенням, що інтегрує сукупність внутрішніх суб'єктивних чинників окремої діяльності та досліджується переважно в контексті професійної підготовки до неї;

особистісно-діяльний, у межах якого готовність окреслюється як прояв усіх граней особистості, які забезпечують можливість ефективно виконувати професійні функції;

результативно-діяльнісний, що визначає готовність як результат процесу підготовки [8].

З педагогічних позицій готовність майбутнього фахівця соціально-психологічної галузі до безперервного самовдосконалення та самоосвіти можна визначити як інтегративне особистісне утворення, що є умовою та регулятором його успішної професійної діяльності.

Також необхідно підкреслити, що здатність до самовдосконалення та самоосвіти є важливим показником становлення випускника вишу, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює психолого-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно розвиватися та самоудосконалюватися.

Аналіз педагогічних досліджень визначає дефініцію «саморозвиток» як прагнення людини до виявлення, усвідомлення та вдосконалення своїх особистісних якостей. Цей процес розглядається як становлення й інтеграція в педагогічній діяльності особистісних, професійних якостей і здібностей, методологічних, методичних, дослідницьких знань і вмінь, але головне – це активне якісне перетворення педагогом свого внутрішнього світу, яке приводить, власне, до самоактуалізації та реалізації його творчого потенціалу [9, с. 15].

В.О. Сухомлинський приділяв велику увагу питанню самоосвіти: «Знання, добути самоосвітою, дуже міцно зберігаються у пам'яті. У процесі самоосвіти формуються індивідуальні риси особистості, виробляється індивідуальний стиль розумової праці». Науковець також зазначав, що результатом таких трансформацій є формування внутрішнього «Я» особистості як системи поглядів, переконань, звичок, моральних оцінок, що склалися в свідомості індивіда, підкреслив, що це виключно важлива, ще дуже малодосліджена сфера виховного процесу, від якого вирішальною мірою залежить те, що можна назвати вихованістю особистості [5, с. 206].

Спираючись на вищевикладене, самовдосконалення майбутнього фахівця соціально-психологічної галузі можна розглядати як комплексний вид діяльності, що фундаментується на потребах (мотивах), має мету, алгоритм дій, застосовує прийоми реалізації, самоаналізу та саморегулювання.

Погоджуємось з визначенням саморозвитку В. Фриццоком, який трактує це явище як свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яку визначає її професія. Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога – це постійний динамічний процес, спрямований на самоорганізацію прогресивних змін у сфері внутрішнього світу особистості студента на шляху досягнення вищих рівнів професіоналізму в педагогічній діяльності [7].

Щодо трактування готовності до професійної діяльності, то на сьогодні склалося декілька підходів:

1) функціональний, за яким готовність вважають психічним станом особистості, що визначає потенційну активізацію психічних функцій під час майбутньої професійної діяльності;

2) особистісний, де готовність виступає цілісним особистісним утворенням, що інтегрує сукупність внутрішніх суб'єктивних чинників окремої діяльності та досліджується переважно в контексті професійної підготовки до неї;

3) особистісно-діяльний, у межах якого готовність окреслюється як прояв усіх граней особистості, які забезпечують можливість ефективно виконувати професійні функції;

4) результативно-діяльнісний, що визначає готовність як результат процесу підготовки [8].

К. Дурай-Новакова готовність до професійної діяльності тлумачить як здатність фахівця у потрібний момент активізувати всі свої потенційні можливості і, спираючись на набуті знання, досвід, приймати самостійні рішення у конкретній ситуації відповідно до кінцевої мети діяльності [3, с. 32].

Потрібно розуміти, що конкурентоспроможність кадрів досягається лише за умов постійного поглиблення знань, умінь, навичок, сприятливого соціально-психологічного клімату, відповідних умов праці. Конкурентоспроможність фахівців соціально-психологічної галузі можна визначити як результат їх розвитку, який досягається через застосування комплексу заходів, що охоплює професійне навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів, а також планування кар'єри. Відповідно, сутність професійного розвитку фахівця соціально-психологічної галузі можна сформулювати як цілеспрямований процес формування, актуалізації і «природження» професійних якостей фахівця соціально-психологічної галузі й кваліфікаційно-посадового зростання, що здійснюється відповідно до ускладнення професійних завдань, функцій і зумовлений необхідністю підвищення ефективності професійної діяльності [6, с. 22].

Готовність Л. Рибалко визначає як особистісні інтегровані новоутворення в мисленні, свідомості, самосвідомості, якостях особистості майбутнього фахівця (інтелектуальних, психічних, фізичних та ін.), які забезпечують продуктивне виконання професійної діяльності.

Спираючись на вищевикладене, підготовку майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі до безперервного професійного саморозвитку вважаємо за необхідне визначати як частину фахової підготовки, що наскрізно охоплює всі складники навчально-виховного процесу ЗВО як системи та передбачає поступовість формування готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі – процес тривалий, який вимагає певних зусиль та конкретних педагогічних заходів.

Важливим етапом є закладання фундаменту для подальшого формування в студентів практичних умінь і навичок професійного саморозвитку як основи майбутньої психолого-педагогічної діяльності.

Головними завданнями цього етапу є формування мотиваційного підґрунтя готовності до професійного саморозвитку студентів у процесі вивчення фахових дисциплін та активізація інтересу до майбутньої професійної діяльності.

Наступним, але не менш важливим етапом є формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі через набуття студентами необхідного обсягу знань і практичних умінь для здійснення професійного саморозвитку. Цей етап передбачає засвоєння майбутніми спеціалістами системи

знань про сутність, зміст, особливості професійного саморозвитку; формування компетентності професійного саморозвитку; оволодіння практичними навичками і вміннями власного професійного саморозвитку студентів; підвищення рівня загальної ерудиції.

Висновки. Отже, формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі – це процес фахової підготовки, що охоплює весь комплекс заходів навчально-виховного процесу ЗВО як системи, з поетапним формуванням та розвитком готовності до безперервного професійного саморозвитку

та самовдосконалення. Але існує необхідність в подальшому дослідити механізми формування готовності майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі до безперервного професійного саморозвитку; організацію психолого-педагогічного супроводу підготовки майбутніх фахівців соціально-психологічної галузі до безперервного професійного саморозвитку. Успішне вирішення цих питань сприятиме підвищенню якості вітчизняної педагогічної та психологічної освіти, її інтеграції в європейський освітній простір, забезпечить конкурентоспроможність українських фахівців соціально-психологічної галузі на світовому ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюшина М.В. Психологічні та педагогічні основи підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності. Київ : КНЕУ, 2009. 271 с.
2. Демченко В.В. Проблема самовдосконалення особистості. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2015. № 135. С. 96–99.
3. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Москва, 1983. 32 с.
4. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). *Педагогічна газета.* 2002. № 1(91).
5. Кушнір Н.С. Аспекти особистісного саморозвитку у контексті доробку В.О. Сухомлинського. *Наукові записки Центральноукраїнського педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* 2018. № 172. С. 204–208.
6. Сущенко Л.О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 22 с.
7. Фрицюк. В.А. Компоненти готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. *Вісник університету імені альфреда нобеля. issn 2522-9133 (online) серія «Педагогіка і психологія».* Педагогічні науки. 2017. № 2(14).
8. Чорна Н.Б. Сутність та структура готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. URL: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/ped-1-2012/192-196.pdf>.
9. Дмитриченко М.Ф., Ничкало Н.Г.. Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів : зб. наук. статей. Київ : НТУ, 2015. 15 с.

REFERENCES

1. Artyushina M. V. (2009) *Psychologichni ta pedahohichni osnovy pidhotovky studentiv ekonomichnykh spetsialnostei do innovatsiinoi diialnosti* : monohrafiia. [Psychological and pedagogical foundations of training students of economic specialties for innovative activity: monograph]. Kyiv: KNEU. 271 p.
2. Demchenko V.V. (2015). *Problema samovdoskonalennia osobystosti* [The problem of self-improvement of personality] *Scientific notes of Volodymyr Vinnichenko Kirovohrad State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences.* Kirovohrad: RVV KDPU named after V. Vinnichenko. 96–99 pp.
3. Durai-Novakova K.M. (1983). *Formyrovanye professyonalnoi hotovnosti studentov k pedahohycheskoi deiatelnosti* : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk:13.00.04 [Formation of students' professional readiness for pedagogical activity: author's abstract. thesis for obtaining sciences candidate degree ped. Sciences: 13.00.04]. (PhD Thesis). Moscow. 32 p.
4. *Kontseptsiia zahalnoi serednoi osvity (12-richna shkola).* Pedahohichna hazeta (2002). [*Concept of general secondary education (12-year school).* *Pedagogichna gazeta*]. Vol. 1. no 91.
5. Kushnir N.S. (2018). *Aspekty osobystisnoho samorozvytku u konteksti dorobku V. O. Sukhomlynskoho.* [Aspects of personal self-development in the context of V. O. Sukhomlynskyi's work] *Scientific notes of the Central Ukrainian Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko. Series: Pedagogical Sciences,* Vol. 172. 204–208 pp.
6. Sushchenko L. O. (2009). *Stymuliuvannia profesiinoho samovdoskonalennia vchyteliv pochatkovykh klasiv u systemi pisliadyplomnoi osvity: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. Nauk.* [Stimulation

of professional self-improvement of primary school teachers in the postgraduate education system: autoref. thesis for obtaining sciences. candidate degree ped]. (PhD Thesis). Kyiv. 22 p.

7. V.A. Fritsyuk, (2017). Komponenty hotovnosti maibutnikh pedahohiv do bezperervnoho profesiinoho samorozvytku visnyk universytetu imeni alfreda nobelia. issn 2522-9133. [Components of the readiness of future teachers for continuous professional self-development]. *Bulletin of Alfred Nobel University. issn 2522-9133 (online) series 'pedagogy and psychology*. Vol. 2. no. 14.
8. Chorna N.B. The essence and structure of readiness for professional self-development of future teachers of art specialties [Electronic resource]. – URL: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/ped-1-2012/192-196.pdf>
9. M.F. Dmytrychenko, N.G. Nichkalo (2015). Kontseptualni zasady profesiinoho rozvytku osobystosti v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv: zb. nauk. Statei [Conceptual principles of professional development of the individual in the conditions of European integration processes: coll. of science Articles]. Kyiv: NTU. 15 p.